

III. Metafyzika

1. Metafyzika jako logika (IV.)
2. Přehled obsahu *Metafyziky*
 - A. Moderní bádání o jednotě *Metafyziky*
3. Problémy, pojmy a místo metafyziky v systému věd (III., V., VI.)
4. Knihy VII. – IX.: problém jsoucna
5. XII. kniha – $\pi\rho\omega\tau\omicron\nu\ \kappa\iota\nu\omicron\upsilon\nu\ \acute{\alpha}\kappa\iota\nu\eta\tau\omicron\nu$

III. Metafyzika

1. Metafyzika jako logika (IV.)
2. Přehled obsahu *Metafyziky*
 - A. Moderní bádání o jednotě *Metafyziky*
3. Problémy, pojmy a místo metafyziky v systému věd (III., V., VI.)
4. Knihy VII. – IX.: problém jsoucna
5. XII. kniha – $\pi\rho\omega\tau\omicron\nu\ \kappa\iota\nu\omicron\upsilon\nu\ \acute{\alpha}\kappa\iota\nu\eta\tau\omicron\nu$

1. Metafyzika jako logika

- A. Předmět první filosofie (IV 1-2).
- B. Náleží první filosofii i počátky vědeckého dokazování? (2. aporie v *Met.* III.)
- C. Pojednání o počátcích dokazování (IV 3-8).
 - a. Zákon sporu.
 - b. Zákon vyloučeného třetího.

1. A. Předmět první filosofie

- „Je druh vědy, jež zkoumá jsoucno jako jsoucno (τὸ ὄν ἢ ὄν) a to, co mu o sobě náleží (τὰ τούτῳ ὑπάρχοντα καθ' αὐτό).“
- „Tato věda není totožná s žádnou takzvanou vědou zvláštní.“
- „Neboť žádná jiná věda nepojednává obecně o jsoucnu jako jsoucnu, nýbrž každá si z něho vybere určitou část a zkoumá její případy (τὸ συμβεβηκός) jako například matematické vědy.“
- První filosofie hledá počátky, nejvyšší (první) příčiny, a tedy hledá „první příčiny jsoucna jako jsoucna“.
- „O jsoucnu se mluví v mnoha významech...“ (Τὸ δὲ ὄν λέγεται μὲν πολλαχῶς...), ale –
 - První je οὐσία, tedy první filosofie má zkoumat počátky a příčiny právě jsoucnosti (podstaty).

1. B. Náležejí první filosofii i počátky dokazování?

- Počátky dokazování:
 - „ve všem musí být klad nebo zápor“ (zákon vyloučeného třetího)
 - „nic nemůže zároveň být a nebýt“ (zákon sporu)
- Náleží jejich zkoumání také vědě o οὐσία (2. aporie v III. knize)?
 - I. Uvedené axiomy užívají všechny vědy, proč by tedy měly být předmětem jedné z nich spíše než jiné?
 - Pokud o nich vůbec je nějaká věda, pak bude veškeré dokazování patřit do ní, protože veškeré dokazování z těchto axiómů vychází.
 - II. Pokud náležejí jiné vědě, která věda je první vědou?
 - Axiomy jsou nejobecnějšími počátky – kdo by je měl jako takové zkoumat, když ne filosof? →

1. C. Pojednání o počátcích dokazování

- **Náleží!**
 - Počátky dokazování se týkají všeho, tedy jsoucna, platí o jsoucnu jako jsoucnu.
 - Nenáležejí žádnému jinému oboru, ostatní obory je pouze bez reflexe využívají.
 - Jejich zkoumání tedy přísluší tomu, kdo se zabývá první jsoucností a obecnem (τοῦ καθόλου καὶ τοῦ περὶ τὴν πρώτην οὐσίαν θεωρητικοῦ).

1. C. a. Pojednání o počátcích dokazování

- Zákon sporu:
 - i. Formulace:
„Totéž nemůže zároveň náležeti a nenáležeti témuž a v témž vztahu.“
 - ii. Názory odporující ZS:
 - (I) „totéž jest a není“ (Hérakleitos).
 - (II) „pravdivé je všechno, co se někomu zdá a jeví.“ (Prótagorás)
 - Jestliže se lidem jeví či zdají opačné věci (a to ano), pak (II) → (I).
 - iii. Jak se s těmito tvrzeními vypořádat?

1. C. a. Pojednání o počátcích dokazování

- Zákon sporu – důkaz:
 - i. Nelze jej dokázat (nelze přece dokázat všechno).
 - ii. Cestou vyvracení lze prokázat nemožnost opaku – pokud protivník zastává nějakou tezi → dialektika!
 - iii. Ovšem – to není skutečný důkaz: τὸ δ' ἐλεγκτικῶς ἀποδειῖξαι λέγω διαφέρειν καὶ τὸ ἀποδειῖξαι. („Říkám, že dokázat vyvrácením [tj. opaku] a dokázat [tj. přímo] jsou různé věci.“)

1. C. a. Pojednání o počátcích dokazování

- Zákon sporu – důkaz:
- iv. Tedy nelze podat důkaz podle schématu:
- M nenáleží, aby zároveň bylo a nebylo.
 - Témuž náleží M.
- Témuž nenáleží, aby zároveň bylo a nebylo.
- v. Naopak argumentovat je možné následujícím způsobem:
- Ty tedy tvrdíš, že totéž zároveň je i není (I)? – Ano.
 - Z toho však plyne to a to, ano? – Ano.
 - Přijímáš tyto důsledky? – Ne.
 - Tedy musíme (I) opustit? – Ano.

1. C. a. Pojednání o počátcích dokazování

- Zákon sporu – dialektické argumenty poprvé:
 - i. Z určitosti slov:
 - Znamenají slova jako „být“, „nebýt“, „člověk“ něco určitého? – Ano.
 - Tedy každé z nich označuje nějaké jedno (tj. jeden pojem)? – Ano.
 - Pak ale nemůže „být člověk“ a „nebýt člověk“ znamenat totéž a neplatí tvrzení (I) – „totéž je a není člověk“.
 - ii. Vše není jedním:
 - Podle teze (I) o člověku platí i zápor, tj. že není člověkem.
 - O to více by mělo platit tvrzení, že není trojveslicí.
 - Pak ale podle teze (I) platí i klad, tedy že je trojveslicí (zdí...).
 - Kdyby totiž klad v tomto případě neplatil, zápor tohoto kladu by věci náležel více než její vlastní zápor. (A tedy určité tvrzení by bylo více pravdivé než jiné, což je zřejmě v rozporu s I. tezí.)

1. C. a. Pojednání o počátcích dokazování

- Zákon sporu – dialektické argumenty podruhé:

- iii. Z vypovídání o přirozenosti věcí:

- Říká se, že přirozenost věcí je určitá, tedy taková a taková? – Ano.
- Pak nemůže mít pravdu ten, kdo říká, že je taková i není taková.
- Ale co když nikdo nemá pouze pravdu, a všichni se stejně mýlí, jako mluví pravdu?
- Člověk s takovým názorem nemůže nic říci, protože by se sám vyvracel.

- iv. Ze záměrnosti jednání:

- Je stejně dobré skočit pod vlak (vrhnout se do propasti) jako neskočit? – U Dia, ne-e!
- Pak tedy není totéž stejně dobré a nedobré.
 - Volba jednání dokazuje, že něco považujeme za lepší a něco za horší, a tedy že v praxi rozhodně zásadu sporu ctíme. (Podobný argument jako v *De int.* 9!)

1. C. a. Pojednání o počátcích dokazování

- Zákon sporu – filosofické pozadí poprvé:

- i. Pozorování vzniku protiv

- Z téhož vznikají protivy.

- Nemůže vzniknout nic, co není.

→ Tedy protivy musejí být už obsaženy v tom, z čeho pak „vznikají“.

- (Tj. musejí tam existovat zároveň už před „vznikem“, a tedy totéž je např. teplé i studené.)

- Anaxagorás, Démokritos.

➤ Řešení – co ještě nevzniklo, je protivné v možnosti, ale ne ve skutečnosti.

1. C. a. Pojednání o počátcích dokazování

- Zákon sporu – filosofické pozadí podruhé:

- ii. Relativita smyslového vnímání + proměnlivost světa

- Démokritos, Empedoklés + Kratylos.
- Pro rozdílnost vjemů není jasné, který je pravdivý a který mylný, proto se zdá, že jsou pravdivé oba stejně.
- Řešení:
 - ✓ Jsoucnem není jen svět smyslový, nýbrž i nehybná nesmyslová jsoucná.
 - ✓ Navíc proměnlivost se týká jen části viditelného světa (tj. nikoli nebe).
 - ✓ I při změně existuje nějaké stálé jsoucné jako podklad.
 - ✓ Smysly samotné nepřinášejí o tomtéž předmětu v tomtéž okamžiku protikladné údaje.
 - ✓ Ani v různých okamžicích není zpochybněna identita smyslové vlastnosti – např. sladkost (vjem sladkosti) je vždy totožná, měnit se může pouze její přiřazení určitému předmětu.
 - ✓ Smyslové vjemy nemohou být kritériem toho, co je (tj. vlastně kritériem pravdivosti), protože podklad vjemů existuje nezávisle na vnímajících bytostech a jejich vnímání.

1. C. a. Pojednání o počátcích dokazování

- Zákon sporu – shrnutí:

„... ze všech vět jest nejjistější věta, podle níž výroky si odporující nemohou býti zároveň pravdivé...“

1. C. b. Pojednání o počátcích dokazování

- Zákon vyloučeného třetího:
 - i. Formulace:
„... nemůže být nic středního, uprostřed mezi členy protikladu, nýbrž je nutno každý z nich buď tvrdit nebo popírat.“
 - ii. Podpůrné argumenty:
 - Pravda a omyl se týkají jsoucna a nejsoucna, avšak mezi jsoucnem a nejsoucnem nemůže být nic středního.
 - Kdyby totiž bylo, pak by existovalo tvrzení, které není ani pravdivé ani nepravdivé.
 - Kdyby tento zákon neplatil, musel by existovat střed nejen mezi protivami, nýbrž i mezi protiklady – např. mezi sudým a lichým.